

המועצה הלאומית לשלום הילד
Israel National Council for the Child

התמודדות עם אלימות בחברה הישראלית

נייר עמדה

המלצות והצעות לפעולה

ירושלים, יולי 2005

תמוז תשס"ה

כתבו: ד"ר יצחק קדמן

רות נחנסון

תוכן עניינים:

פרק א: מבוא..... עמוד 3

פרק ב: המלצות בתחום החינוך..... עמוד 5

פרק ג: המלצות בתחום הרווחה..... עמוד 9

פרק ד: המלצות בתחום התקשורת..... עמוד 11

פרק ה: המלצות בתחום המשפט, החקיקה והאכיפה..... עמוד 12

פרק ו: נספחים..... עמוד 15

א. מבוא:

ראשית, ברצוננו להזגיש כי המועצה לשלום הילד מברכת על כך שבעיית האלימות בחברה הישראלית עלתה לראש סדר היום הציבורי, התקשורת והפוליטי. מדובר בבעיה אמיתית, קשה ומתמשכת, המחייבת התמודדות אמיצה. האלימות פוגעת בכולנו והמשך התעלמות מהבעיה, תאיים על רקמת חיינו.

יחד עם זאת, **אסור שהמאבק באלימות ייערך באמצעים אלימים ובשיח אלים**. יש להיזהר שהשיח סביב נושא האלימות לא יכלול שימוש בביטויים מתלהמים ואלימים כגון "מיגור", "מלחמת חורמה" וכדומה.

חשוב גם להקפיד כי במסגרת המאבק באלימות לא יאומצו פתרונות אלימים או כוחניים אשר יש בהם כדי לפגוע בזכויות אדם. צריך להיות מקובל על כולנו כי לא פותרים אלימות באמצעות שימוש בעוד אלימות.

בחברה הישראלית יש היום יותר מידי ניכור, שנאה, תקשורת לקויה, חוסר סובלנות, רוע, אלימות, זגש על השלילה, סקטוריאליזם וחוסר פרגון. אסור שהמלצות ופעולות שמטרתן להתמודד עם האלימות, יעמיקו תחושות ונטיות אלה. **ראוי ללמוד מהצלחות**, להזק תופעות חיוביות, לפתוח נתיבי תקשורת, להקטין פערים וניכור, ובקיצור – להדליק את האור כדי לגרש את החושך, במקום לצעוק עליו או להכותו כדי לסלקו מאיתנו.

אסור גם לשגות באשליות כי יש "פתרונות קסם" היכולים לפתור את בעיית האלימות כאן, עכשיו ומייד. האלימות היא תופעה מורכבת – סיבותיה ומקורותיה רבים ושונים. התמודדות ראויה ורצינית עם תופעת האלימות צריכה, על כן, לכלול מענים רבים ומגוונים המתמודדים עם ההיבטים השונים של התופעה.

לא רק שאין פתרון אחד לבעיית האלימות, אלא גם שאין פתרון מהיר שיפתור מייד את הבעיה בשיטת ה"זבנג וגמרנו". **כל פתרון רציני ואמיתי ידרוש מאיתנו אורך רוח, סבלנות, התמדה** ובעיקר ראייה ותכנון לטווח ארוך.

חשוב להבין כי האלימות היא קודם כל בעיה חברתית וככזו אין ארגון או גוף יחיד היכול לתת מענה שלם לבעיה. לא ניתן לצפות שהמשטרה תהיה הגוף היחיד או העיקרי שייתן מענה ופתרונות לבעיית האלימות. **רק באמצעות שיתוף פעולה רב מערכתי ובין ארגוני ניתן יהיה להתמודד עם התופעה בצורה רצינית ונכונה**.

יש להיזהר מאימוץ פתרונות הבאים להתמודד רק עם הסימפטומים של הבעיה ואינם פותרים את הבעיה מן השורש. פתרונות מסוג זה הן בבחינת הטעיה ואשליה מסוכנת, אשר בסופו של דבר רק מעבירים את הבעיה ממקום למקום. התעלמות משורש הבעיה עלולה גם לעודד התפתחות וצמיחה של סימפטומים חדשים ונוספים לתופעת האלימות, עמם יהיה צריך להתמודד.

צריך גם להבין כי רוב מעשי האלימות והעבריינות היום בחברה הישראלית מבוצעים ע"י קהל המבוגרים ולא ע"י הילדים. יש בהחלט גם אלימות בקרב ילדים ונוער, וצריך לטפל בה, אך היא שולית יחסית לאלימות המבוגרים ונובעת ברובה מאלימות עולם המבוגרים. **אי אפשר לטפל באלימות בקרב ילדים במנותק מהטיפול באלימות הכללית.** כל עוד המבוגרים ימשיכו לייצר מודלים אלימים לחיקוי, לא ניתן יהיה להתמודד בצורה רצינית ואמיתית עם בעיית האלימות בכלל ועם בעיית אלימות ילדים ובני נוער בפרט. **מאבק רציני ויסודי בתופעת האלימות, צריך להתמקד קודם כל בפתרונות לאלימות המבוגרים, כי לא הילדים הם מוקד הבעיה.**

אסור בשום פנים ואופן שעיקר תשומת הלב, ההתמקדות והמענים יעסקו בילדים ונוער, תוך הזנחה והתעלמות מהבעיות הקשות והרבות של אלימות ועבריינות בקרב מבוגרים, תוך יצירת רושם מוטעה כי הכל מתחיל ונגמר בילדים.

המועצה לשלום הילד קוראת לבניית תוכנית מקיפה וארוכת טווח של התמודדות אמיתית עם בעיית האלימות. צריך לזהות ולאתר את מקורות האלימות ולטפל בשורשיה בתחומי הכלכלה, הרווחה, החינוך, התקשורת והחקיקה, ובכך עוסק נייר עמדה זה.

מטבע הדברים, המלצות המועצה, כמי שעיסוקה ממוקד בילדים ובני נוער, מתרכזות בתחומים אלה, אך כאמור יש לדאוג כי גם המלצותינו שלנו יהיו חלק ממכלול רחב ומורכב יותר, שייתן דגש ראוי לפתרונות בתחום ההתמודדות עם האלימות בחברה הישראלית בכל תחומי החיים.

על מנת לבנות תוכנית רצינית וטובה להתמודדות עם בעיית האלימות, יש צורך להשקיע תקציבים ומשאבים. אין פתרון רציני ואמיתי לבעיית האלימות ללא השקעת משאבים. כל תוכנית אשר מתיימרת לטפל באלימות ואיננה דורשת השקעה תקציבית, היא בבחינת אשליה והטעיה של הציבור.

ולבסוף, כל פתרון מוצע להתמודדות עם בעיית האלימות צריך לקחת בחשבון את קורבנות האלימות, אשר קולם לרוב מושחק ונעלם. המדינה חייבת להתחיל להתייחס בצורה רצינית למצוקות של הקורבנות, לזכויותיהם ולמעמדם, במסגרת כל תוכנית ופתרון לטיפול באלימות.

ההמלצות המובאות בפרקים הבאים נוסחו **בקיצור רב ובתמציתיות** כדי להקל על הקוראים. מאחורי כל המלצה יש בידינו חומר רב, נתונים, מידע, ידע מקצועי מצטבר, ניסיון מעשי ופרטים נוספים אותם נשמח לחלוק עם המעוניינים ללמוד ובעיקר עם המעוניינים ליישם ולבצע.

בהזדמנות זו אנו מבקשים להודות לעו"ד ורד וינדמן, לעו"ד יפעת בוואר, לעו"ס ענת אופיר ולעו"ס מירה קרני על הערותיהן ותרומתן לכתובת נייר העמדה וההמלצות.

ב. המלצות בתחום החינוך:

1. **הרחבה מיידית של מפעל ההזנה.** מחקרים רבים מוכיחים כי קיים קשר בין "בטן ריקה" ל"ייד אלימה". מפעל ההזנה קיים היום רק בחלק קטן מן הרשויות המקומיות ואינו מופעל בהן באופן מלא. זאת ועוד, דווקא ברשויות המקומיות החלשות, הזקוקות במיוחד למפעל הזנה, מפעל ההזנה אינו קיים. במקומות בהם מופעל מפעל הזנה מלא, יש עדויות ברורות לירידה ברמת האלימות בבית הספר.
2. **שיפור התנאים הפיזיים בבתי הספר** כך שתלמידים ומורים יוכלו לשהות בהם שעות ארוכות בצורה הולמת ונעימה. מחקרים מוכיחים כי לשיפור הסביבה הפיזית, השפעה על החלשת התנהגות אלימה. בין התנאים הפיזיים החשובים יש למנות טיפול במפגעים סביבתיים, מיזוג, אבזור כיתות וכדומה. בשנים האחרונות קיימת הזנחה קשה של התנאים הפיזיים, דבר המשפיע על הגברת האלימות במוסדות החינוך.
3. **הקטנת מספר התלמידים בכל כיתה.** היעד הסופי צריך להיות 25 תלמידים בכיתה, לכל היותר. יש לבנות תוכנית מפורטת הכוללת לוח זמנים להגעה ליעד זה. מחקרים מוכיחים כי קיים קשר בין צפיפות (גודל הכיתה) לבין אלימות והאקלים הבית-ספרי. כיתות גדולות גם אינן מאפשרות מתן יחס אישי לכל תלמיד, דבר הגורם לתחושת ניכור מצד התלמידים ולעיתים גם להתנהגות אלימה.
4. **הימנעות מהרחקה לצמיתות של תלמידים מבית הספר.** הרחקה לצמיתות איננה עונש חינוכי ואיננה פותרת את בעיית האלימות, אלא רק מחמירה אותה ומעבירה אותה למקום אחר. ילד עם פוטנציאל לאלימות יהיה אלים יותר ללא מסגרת. חלק בלתי מבוטל של מעשי האלימות הקשים, שהתרחשו בתקופה האחרונה, בוצעו ע"י בני נוער שנשרו או הונשרו ממערכת החינוך.
5. **במקביל, יש צורך בפיתוח מצאי של עונשים חינוכיים** על ידי מערכת החינוך. על העונשים לתרום וללמד את התלמיד לקח חינוכי, כגון עבודות שירות למען הקהילה. מצאי העונשים אסור שיכלול עונשים כגון השעיה והרחקה לצמיתות, הפוטרים תלמיד מאחריות ושולחים אותו לרחוב באישור המערכת.
6. **השתתפות מערכת היחסים בין כל השותפים בקהילה החינוכית על כבוד הדדי ותקשורת פתוחה.** יחסים חיוביים המבוססים על כבוד הדדי, בעיקר בכל הנוגע ליחסים בין מורים ותלמידים, הם ערובה להפחתת האלימות ולשיפור האקלים הבית-ספרי. ביותר מידי מוסדות חינוך קיימת אווירה של ניכור, כוחנות וחוסר תקשורת, מאפיינים שרק מעודדים אלימות. החמרה מלאכותית של צעדי משמעת, עלולה רק להגביר תחושות קשות אלה.

7. **קצת יותר אהבה ואכפתיות.** ביותר מדי מוסדות חינוך (ומערכות אחרות) יש מעט מדי אהבה ואכפתיות. ניכור, דחייה ואדישות הם מתכון בטוח להגברת האלימות. יש למצוא דרכים להשתית את החינוך ואת מערך היחסים בין באי קהילת בית הספר על יותר אהבה, חמלה, אכפתיות, הכרה בערך כל אדם ויכולתו לתרום, שיש בהם כדי להקטין אלימות, יותר מכל אמצעי הכפייה והמשמעת.
8. **מתן פתרונות לתעסוקת תלמידים בימי שישי ובחופשות.** מערכת החינוך צריכה לתת פתרונות מסודרים, ללא תשלום, לתעסוקת התלמידים בימי שישי (במקומות בהם המערכת תעבור לחמישה ימי לימודים בשבוע) ובחופשות, ובעיקר בחופשת הקיץ. העדר מסגרת היא אחד הגורמים העלולים להוביל להתנהגות אלימה. לרבים מן ההורים והמשפחות אין את האמצעים למציאת פתרונות עצמיים. כתוצאה מכך, עלולים ילדים רבים, ובעיקר ילדים במשפחות מצוקה, להיות מופקרים לסכנות הקיימות ברחוב, שהבולטות בהן הן אלימות, עבריינות, סמים ואלכוהול.
9. **הקמת מסגרות פנאי בשעות הערב.** יש ליצור באופן אקטיבי מסגרות אטרקטיביות לבילוי פנאי בשעות הערב, לבני נוער, בכל ימות השנה, אך בפרט ובמיוחד בחופשת הקיץ. רק בדרך זו ניתן יהיה למנוע עיסוקים שליליים והתגודדות ברחובות, תוך מפגעי רעש העלולים גם להידרדר בקלות לתקריות אלימות. במקום הטלת עונשים וקנסות לאתר תקריות, חכם יותר ומשתלם יותר למנוע מצבים אלה ולאפשר מקומות התכנסות ובילוי חלופיים, שבהם תתקיים פעילות חיובית. יש לציין כי במקומות בהם הופעלו "קייטנות לילה" בקיץ שעבר, יש נתונים ברורים על ירידה בתקריות, באלימות ובעבריינות נוער.
10. **תגבור מיידי של מספר הפסיכולוגים בבתי הספר.** מספר הפסיכולוגים הקיים היום בבתי ספר אינו עונה על מחצית מן התקן הנדרש, כפי שמוכיח דו"ח מבקר המדינה. המחסור בפסיכולוגים גורם פעמים רבות להעדר טיפול בתלמידים הזקוקים לעזרה, והעדר הטיפול יכול להוות גורם המוביל להתנהגות אלימה.
11. **תגבור מיידי של מספר אחיות בריאות הציבור בבתי הספר.** יש להחזיר את מספר התקנים של אחיות בריאות הציבור לתקן שהיה קיים לפני הקיצוצים. לאחיות בתי הספר תפקיד חשוב וקריטי באבחון בעיות הגורמות לאלימות ובמתן מענים מיידיים לתוצאות האלימות. להפסקת בדיקות ראייה ושמיעה, למשל, ולהעדר איתור וטיפול בבעיות אלה, יש קשר ברור לעליה בבעיות התנהגות של תלמידים.
12. **הקמה מחדש של מערך העובדים הסוציאליים בבתי הספר.** מערך זה היה קיים בעבר ובוטל, למרות שהוכיח את חשיבותו. למערך עובדים סוציאליים חשיבות רבה באיתור בעיות של תלמידים, שטיפול בהן יכול למנוע התנהגות אלימה, כגון: איתור מצוקות אישיות ומשפחתיות, איתור ילדים קורבנות אלימות או עדים לאלימות בין הוריהם.

13. **הסדרת אבחונים מקצועיים לילדים עם צרכים מיוחדים ועם בעיות התנהגות וקשב** מוקדם ככל האפשר, ללא תשלום. אי אבחון בעיות אלו בזמן, עלול לפגוע ביכולת ההתמודדות עם בעיות אלימות הנובעות מבעיות התנהגות וקשב. כיום, נושא זה מוזנח כמעט לחלוטין ותלוי ביכולתם הכלכלית של המשפחה ובמודעות ההורים. איתור מוקדם, אבחון מקצועי ומיומן ותכנית טיפול, שאינם מותנים בתשלום, יסייעו להפחתה ניכרת באלימות בקרב ילדים רבים.

14. **מתן סיוע הולם לילדים בתוכנית שילוב.** שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בכיתות רגילות הנו דבר חשוב ומבורך, אך לא ניתן לשלב תלמידים אלה בצורה מוצלחת, ללא מתן סיוע אינטנסיבי לילדים המשולבים. חוסר סיוע עלול להוביל לכישלון השילוב, לתחושת תסכול בקרב אותם ילדים ולהתנהגות אלימה. כיום, ביותר מידי מקרים מופנים ילדים לתוכניות שילוב ללא סיוע צמוד והולם, דבר היוצר תסכול, הפרעות ולעיתים אף מוביל לאלימות.

15. **הכנת תוכנית להתמודדות עם התנהגות אלימה ומשפילה של מורים כלפי תלמידים.** מערכת החינוך לא יכולה להתמודד בצורה רצינית ואמיתית עם בעיית האלימות בבתי הספר, מבלי שהיא תיקח אחריות ותטפל במורים משפילים ואלימים, גם אם הם מהווים מיעוט קטן מכלל המורים. המצב הנוכחי מעיד על אוזלת יד של מערכת החינוך בעניין זה, ויש צורך מידי בהכנת תוכנית לטיפול בנושא. מורים אלימים, משפילים ופוגעים ממשיכים לפעול במערכת ללא תגובה הולמת, ומשמשים מודל שלילי להתנהגות אלימה.

16. **הגברת שיח זכויות ילדים.** בניגוד לטעויות ולהטעויות נפוצות, שיח זכויות הילד אינו מגביר אלימות, להיפך. החלופה לשיח זכויות הוא שיח כוחנות והכנעה, שבו יש מפסידים בלבד. זכויות הילד אין משמען מתן היתר כלשהו להתנהגות שלילית לסוגיה. להיפך, זכויות ואחריות הם תורה אחת ומשולבת, שבה זכות הילד לא להיפגע מלווה באחריותו לא לפגוע. שיח הזכויות מלמד ומטמיע את הכבוד לזכויותיו של האחר – ילד ומבוגר כאחד. ראוי על כן להגביר את ההשקעה החינוכית בשיח הזכויות, שיש בו כדי לצמצם התנהגות אלימה ושלילית.

17. **למידה מהצלחות.** במערכת החינוך פעלו ופועלים פרויקטים רבים להפחתת אלימות ושיפור האקלים הבית-ספרי. יש מהם שזכו להצלחה רבה ולתגובות חיוביות, אך אין על כך מידע מסודר והערכה המבוססת על מידע ונתונים אמנים. אין צורך להמציא כל פעם את הגלגל מחדש. יש להבטיח תהליך שיטתי של למידה מהצלחות ושל יישום מודלים חיוביים שהוכיחו את עצמם.

18. שיתוף תלמידים בתכנון ובביצוע תוכניות למאבק באלימות. שיתוף תלמידים ברמה הבית ספרית וברמה הארצית, במציאת פתרונות לבעיית האלימות וביישומם, חשוב משתי סיבות עיקריות: האחת, יש לנו המבוגרים מה ללמוד מהילדים, במטרה לבנות יחד תוכנית יעילה יותר לטיפול באלימות. השנייה, שותפות תלמידים בתכנון ובביצוע תגביר את רמת נאמנותם ותרומתם להצלחת המאבק באלימות.

19. חיזוק ההורות והאחריות ההורית. להורים ולמשפחה יש תפקיד ראשון במעלה בחינוך, בהתוויית דרך ובעיצוב אישיותו של הילד. חינוך נעשה קודם כל במתן דוגמה אישית ולא בהטפה, ובמיוחד לא כשההטפה איננה עומדת בקנה אחד עם הדוגמה האישית. עיקר הלמידה של ילדים נעשית תוך התבוננות וחיקוי התנהגותם של מבוגרים משמעותיים להם. חלק מתהליך החינוך והקניית הערכים כולל גם הצבת גבולות לילדים, אך אלה צריכים להיות, כפי שכתב זאב זיבוטינסקי כבר לפני למעלה מ-100 שנה, כמו גדרות המונעות נפילה אך נותנות מרחב ולא כמו כבלים או אזיקים לוחצים. בניגוד לקלישאה הנדושה, יש צורך בחיזוק ההורות או האחריות ההורית ולא בחיזוק הסמכות ההורית. ילדים זקוקים להורות נוכחת ומשמעותית ולא לעוד סמכות כוחנית. הבעיה בהרבה משפחות היא הורות נעדרת ולא סמכות נעדרת. גם האליבי של "זמן איכות" (10 דקות ביממה) איננו יכול להחליף את הצורך בהורות נוכחת- בהתמדה, בתקשורת פתוחה, בדיאלוג, בהתעניינות, באהבה ובחיזוקים חיוביים. יש למצוא דרכים לחיזוק הנוכחות ההורית והאחריות ההורית ובכלל זה בפיתוח סדנאות להורים והכשרה להורות, ככלי חיוני בפיתוח אישיות תורמת והתנהגות חיובית בקרב ילדים.

ג. המלצות בתחום הרווחה:

20. **צמצום הפערים החברתיים והכלכליים בחברה הישראלית.** הפערים העצומים הקיימים כיום הם תוצר של המדיניות החברתית-כלכלית של ממשלת ישראל בשנים האחרונות. מדיניות זו פגעה אנושות ברשת הביטחון של משפחות הלשות, ובכלל זה בקצבאות הילדים. כל עוד נמשכת מדיניות זו, המגדילה את הפערים בחברה ומעמיקה את הקיטוב והניכור החברתי, קשה יהיה למתן את תוצאותיה גם בתחום האלימות. קיימת הלימה ברורה בין מצבי מצוקה כלכלית, על השלכותיה, לבין עבריינות ואלימות, בעיקר בתחום עבירות הרכוש. קיימת גם הלימה בין פערים גדלים והולכים לבין עליה בהתנהגות אנטי חברתית. בלי שינוי של ממש במדיניות החברתית-כלכלית ובלי הקטנת פערים בחברה, קשה לצפות שניתן יהיה להקטין את האלימות, לפחות בהיבטים מסוימים שלה.

21. **השקעת משאבים ותגבור כוח האדם לאיתור, אבחון וטיפול בילדים קורבנות התעללות.** מערכת הרווחה פועלת היום מעט מדי, לאט מדי ומאוחר מדי, לאיתור וטיפול בילדים קורבנות התעללות. העדר איתור וטיפול מוקדמים, מבטיח כי הם יהפכו בעתיד לאלימים בעצמם. בנוסף, אמצעי משמעת, חמורים ככל שיהיו, לא יפתרו את בעיותיהם של ילדים שהתנהגותם האלימה היא תוצאה של היותם קורבן התעללות. יש להפסיק מייד את מדיניות הקיצוצים והפגיעה בשירותי הרווחה, בעיקר במערך ההגנה על ילדים בסיכון.

22. **הכרה בילדים לנשים מוכות כילדים בסיכון.** מחקרים מוכיחים כי ילדים לנשים מוכות מהווים אוכלוסייה של ילדים בסיכון, ועל כן יש צורך בהקצאת משאבים ותגבור כוח אדם לאיתור, אבחון וטיפול בהם. חשיפתם של ילדים אלו לאלימות במסגרת המשפחה, גורמת להם פעמים רבות לפתח דפוסים של התנהגות אלימה, שיש לאבחן ולטפל בה מוקדם ככל האפשר. כיום, אין כמעט מסגרת של טיפול והתייחסות לילדים אלה, שבהעדר טיפול נמצאים בפוטנציאל גבוה להתנהגות אלימה ופוגעת.

23. **השקעה בקמפיין להפחתת הענישה הגופנית כלפי ילדים.** מחקרים מראים בברור כי ילדים שמבוגרים משתמשים כלפיהם בענישה גופנית, מעורבים באלימות בשיעורים גבוהים פי כמה מילדים שלא משתמשים כלפיהם בענישה גופנית. ילדים אלה אלימים יותר, בעיקר כלפי ילדים קטנים מהם, בבית ובבית הספר. כל הפחתה בשימוש בענישה גופנית של מבוגרים כלפי ילדים, תביא להפחתת אלימות של ילדים כלפי אחרים.

24. **הוספה מיידית של 300 תקנים לקציני מבחן ברחבי הארץ.** קציני המבחן עומדים בחזית הטיפול בילדים ובבני נוער המעורבים באלימות ובעבריינות. שום טיפול משטרתי או משפטי בנוער עברייני, אינו יכול להתבצע ללא מעורבותם של קציני המבחן. על כן, המחסור בקציני מבחן הוא ערובה להגברת האלימות בקרב אותה אוכלוסייה של קטינים. התקנים הקיימים היום אינם תואמים את הצרכים בשטח וקיים צורך מידי וקריטי בהוספת תקנים. במקביל, יש לבטל מייד את הקפאת התקנים של קציני המבחן, דבר שהביא לצמצום השרות ואף לביטולו המוחלט במספר ישובים.

25. **פתיחה של שני מעונות אבחון נוספים לפחות.** היום קיימים שני מעונות אבחון בלבד – "נווה חורש" ו"צופיה", כאשר קיים אליהם תור המתנה של מאות ילדים ובני נוער המתנינים כ- 8 חודשים בממוצע כדי להיכנס לאבחון. במהלך תקופת ההמתנה הארוכה נמצאים בני נוער אלו בסיכון גבוה, הם מסתובבים ברחובות ללא מסגרת ומהווים איום בלתי פוסק לחברה. חלקם הופנו לאבחון בגלל שהאשמו באלימות, ובתקופת ההמתנה גדל הסיכון להגברת האלימות מצדם. יש לפעול בעניין זה מיידית, כדרך בדוקה לצמצום האלימות והעבריינות.

26. **הוספה מיידית של 300 תקנים לפקידי סעד לחוק הנוער.** מספר פקידי הסעד לחוק הנוער כיום הוא מזערי בהשוואה לצרכים, ואף איננו מעוגן בתחיקה מחייבת כלשהי. יש צורך בקביעת תקינה מחייבת עפ"י מדדים של מספר ילדים באוכלוסייה. תפקיד פקידי הסעד באיתור ובטיפול בילדים בסיכון, הנו קריטי וחסר תחליף. העדר איתור וטיפול בילדים בסיכון עלול לגרום לילדים אלו להפוך להיות מעורבים בעתיד באלימות ובעבריינות. ללא מערך כוח אדם מיומן ומספיק, אין כל סיכוי להקטין את הסיכון שילדים במצוקה יהפכו גם לילדים אלימים ומעורבים בעבריינות ובפשיעה.

27. **הוספה מיידית של 1000 מכסות לסידור חוץ ביתי של ילדים במשפחות אומנה ובפנימיות.** קיים היום חוסר עצום בתקנים להשמה חוץ ביתית לילדים בסיכון. רבים מהם, בהעדר השמה חוץ ביתית, נושרים מבי"הס, נפלטים ממסגרות בקהילה והופכים להיות מעורבים באלימות ובעבריינות. יש צורך מידי בתוספת של 1000 מכסות לפחות, למציאת פתרונות הולמים לילדים אלה (עד לביטול שיטת המכסות, בחקיקה מתאימה).

28. **הגדלת מצאי המעונות הנעולים והפתוחים של רשות חסות הנוער.** מספר המעונות (הפתוחים והנעולים) הקיים, איננו עונה על הצרכים בשטח, והמחסור גורם לכך שלא מעט בני נוער מסתובבים ברחובות ללא מסגרת, ביניהם גם בני נוער שעלולים להיות מסוכנים מאוד.

29. **הבטחת טיפול נפשי ללא תשלום לילדים קורבנות פגיעה מינית.** כיום, הטיפול הנפשי לילדים אלו איננו מוסדר. מעבר לעוול ולפגיעה שיש בכך באותם ילדים, קיים סיכון גבוה כי בהעדר טיפול, הילדים יהפכו לפוגעים בעצמם. ילד שנפגע מינית ושאיננו מטופל באופן מידי ומקצועי, נמצא בסיכון גבוה לפגוע מינית בילדים אחרים ולהרחיב בכך את מעגל האלימות והנפגעים.

30. **הבטחת משאבים ושינוי סדרי עדיפויות תוך מתן דגש רב יותר לפעולות מניעה.** מחקרים מוכיחים כי בתחום ילדים בסיכון ובמצוקה ונוער עבריין, פעולות המניעה הן גם יעילות יותר וגם זולות יותר מפעולות האכיפה והענישה. כיום מושם דגש מועט מדי בחשיבה, בפעולה ובהקצאת המשאבים לתחום המניעה, בכל ההיבטים של טיפול בילדים. יש להבטיח באופן ברור וקשיח כי שיעור מסוים של כלל התקציבים לטיפול בילדים ובבני נוער, יופנה לתוכניות מניעה.

ד. המלצות בתחום התקשורת:

31. **חקיקת חוק המחייב סיווג של משחקים אלקטרוניים** לפי גיל וחומרת האלימות. בנוסף, יש לאסור באופן מוחלט הפצה של משחקים אלקטרוניים הכוללים אלימות קיצונית. מדינת ישראל היא כיום המדינה היחידה במערב, שאין בה כל סיווג מחייב, דבר הגורם להפצה ולמכירה של משחקי מחשב אלימים ביותר, שיש בהם כדי לעודד אלימות בקרב ילדים ובני נוער. יש לסתום מיידית פירצה מסוכנת זו.
32. **מניעת כניסה של קטינים לאתרי סקס ואלימות באמצעות הטלפונים הסלולריים.** יש להבטיח כי אתרי סקס ואלימות יהיו חסומים מפני כניסה כברירת מחדל וכי רק מבוגר, אשר הוכיח כי אינו קטין, יוכל לבקש באופן מיוחד לפתוח מסלול כזה. אין לנו ספק כי הנגישות הבלתי מוגבלת של ילדים לאתרים אלה, יש בה כדי ללמד ולעודד חיקוי התנהגויות פסולות ושליליות בצורה מסוכנת ביותר.
33. **איסור מוחלט של שידור פרסומות הכוללות אלימות** או שיש בהן כדי לעודד לאלימות. יש כיום יותר מדי פרסומות הכוללות התנהגות אלימה ואף מציגות אותה באופן חיובי ונורמטיבי. יש לכך אפקט מצטבר שלילי ביותר שיש חובה לעצור אותו מיידית.
34. **סיווג מחודש ומחמיר של תוכניות הטלוויזיה בכל הערוצים, לפי גיל.** הסיווג הקיים היום איננו קוהרנטי ואיננו סביר. יש צורך בבחינה מחודשת ובקביעת סטנדרטים חדשים ומחמירים יותר, שלא יאפשרו הצגת תכנים אלימים ומיניים לילדים, בדרך שיש לה השפעה מצטברת על עיצוב נורמות והתנהגות שלילית ואלימה.
35. **הקמת "משטרת אינטרנט" להגנה על ילדים.** מטרת גוף זה לאתר ולהעמיד לדין אנשים המציעים הצעות מגוונות ולא כשרות לילדים ובעלי אתרים המאפשרים לילדים גישה חופשית לאתרים הכוללים תכנים של אלימות קשה ופורנוגרפיה. גוף זה צריך להיות מעוגן בחקיקה ולקבל משאבים ואמצעים הולמים שיאפשרו לו להגן על ילדים הגולשים באינטרנט בצורה יעילה ורחבה. הרעיון פועל בהצלחה במדינות שונות, והגיע הזמן להתאים מענים למציאות המשתנה ולסכנות האורבות היום לילדים בעולם הווירטואלי, בהעדר פיקוח ואכיפה.
36. **חתימה על אמנה הקוראת להפחתת התכנים האלימים באמצעי התקשורת השונים.** יש לכנס נציגות של כל ראשי ועורכי אמצעי התקשורת לסוגיה, כדי להסכים על אמנה, גם כהוראת שעה, שתביא להפחתת החשיפה של ילדים לאלימות לסוגיה. האמנה צריכה להיות מוסכמת ומשותפת לכל אמצעי התקשורת (כתובה ואלקטרונית).

ה. המלצות בתחום המשפט, החקיקה והאכיפה:

37. חקיקת חוק הגנת הציבור מפני עברייני מין. החוק נועד לפקח על עברייני מין מועדים ובכך למנוע פגיעות חוזרות ונשנות מצדם. החוק מונח מזה 7 שנים על שולחן הכנסת והוא מעוכב רק מסיבות תקציביות. יש לסיים באופן מיידי את הליכי החקיקה ולהבטיח ישומו המיידית, גם אם באופן הדרגתי.

38. חקיקת חוק שיאפשר טיפול סמכותי של קציני מבחן בילדים מתחת לגיל האחריות הפלילית (מתחת לגיל 12) החשודים בביצוע עבירות. המצב כיום, של העדר טיפול סמכותי בילדים צעירים החשודים בביצוע עבירות וחוסר פיקוח על התנהגותם, עלול להגביר במידה ניכרת את התנהגותם האלימה ולהקטין את הסיכוי כי ברגע שיגיעו לגיל האחריות הפלילית ניתן יהיה לטפל בהם. יש להבטיח, איפוא, גם ללא הורדת גיל האחריות הפלילית, לכך אנו מתנגדים, אפשרות לטיפול סמכותי ע"י מי שהתמחה בכך, גם בילדים מתחת לגיל 12.

39. תיקון ועדכון חוק הנוער (שפיטה ענישה ודרכי טיפול). זהו החוק המרכזי העוסק בענישה ובטיפול בנוער עבריין. זהו חוק ישן ומיושן שיש לעדכנו. אנו ממליצים לבצע את התיקונים כפי שהוצעו כבר לפני שנים הן ע"י ועדת קרפ והן ע"י ועדת רוטלוי.

40. חקיקת חוק המעגן את הזכות למשפחה חלופית (סידור חוץ ביתי) לכל ילד "נזקק" (ביטול שיטת ה"מכסות"). חוק זה נועד לעגן בחקיקה את זכותו של הילד לבית חלופי בנסיבות בהן משפחתו אינה מתפקדת, ומאידיך את חובתה של המדינה לספק סידור חוץ ביתי לקטין נזקק, וזאת ללא דיחוי. משמעותה של הצעה זו היא, הלכה למעשה, ביטול "שיטת המכסות" והתליית שלומו של קטין בשיקולי תקציב ומקום פנוי. עיגון בחוק של זכות הקטין לבית ולמשפחה ויישום החקיקה, ימנעו מצבי הזנחה וסיכון שבמקרים רבים גם מתפתחים לאלימות של קטינים כפי שקורה היום, לא אחת.

41. חקיקת חוק סל שירותים לילדים בסיכון. במסגרת חוק זה ייקבעו השירותים אשר המדינה צריכה להעניק לילדים בסיכון, כולל הצרכים הטיפוליים, החינוכיים והאחרים. מטרת קביעת סל השירותים ועיגונו בחוק, נועדו להבטיח כי ילדים הזקוקים להגנתה של המדינה ולסיועה, שעה שהאחראים לשלום אינם מסוגלים לעשות כן, אמנם יזכו לקבל מענה לכלל צורכיהם, וזאת באופן אחיד, שוויוני והולם. סל השירותים יבטיח גם איתור וטיפול בילדים שיש להם פוטנציאל להפוך אלימים.

42. חקיקת חוק מימון טיפול נפשי בילדים נפגעי עבירות מין. החוק נועד להבטיח לילדים נפגעי עבירות מין טיפול נפשי, במימון המדינה, אשר יאפשר להם לשוב ולתפקד בחברה. ילדים נפגעי עבירות מין, אשר כיום אינם זוכים לטיפול הראוי להם בזמן, עלולים להפוך בעצמם לפוגעים מינית ולהגדיל בכך את מעגל הפוגעים והנפגעים.

43. חקיקת מערכת חוקים ייחודית למערכת האינטרנט. הפיכת האינטרנט לכלי נגיש ומועדף על ילדים ובני נוער רבים, טומנת בחובה גם סכנות רבות, אליהן צריך לתת את הדעת גם מבחינת חקיקה ואכיפה. השיחות המקוונות (צ'טים באינטרנט) משמשות אמצעי קל וזמין לפיתוי ילדים למפגשים שעלולים להסתיים בפגיעה מינית או בניצול אחר. האינטרנט עשוי גם לשמש כר נרחב לחשיפת ילדים לאלימות קשה, לפורנוגרפיה וכן להימורים ושאר תכנים, תופעות ופעילויות שליליות, שיש בהם כדי לעודד התנהגות אלימה. בחקיקה הקיימת יש פרצות רבות שאינן מאפשרות פעילות נגד תופעות קשות ומסוכנות. ראוי, לפיכך, לחוקק מערכת חוקים הייחודית למערכת האינטרנט, אשר תיתן מענה הולם למציאות חדשה זו, על שלל סכנותיה. (תקדימים לכך מצויים בחקיקה במדינות שונות)

44. במקביל לחקיקה החדשה הנדרשת ולתיקונים הנדרשים לחקיקה הקיימת, יש להגביר את מערך האכיפה של החוקים הקיימים שנועדו למנוע אלימות, עבריינות ופגיעה בילדים ובמבוגרים. מצב האכיפה היום הוא בכי רע, וחוקים חשובים נותרים על הנייר בלבד, בין אם משום עיכוב ביישומם ובין אם משום בעיות קשות באכיפתם. למשל:

א. אכיפת החוק האוסר על מכירת אלכוהול לקטינים.

ב. אכיפת החוק המונע העסקת עברייני מין במוסדות הנותנים שרות לילדים.

ג. אכיפת החוק המחייב העמדה לדין של אנשים שלא מקיימים את חובת הדיווח על ילדים בסיכון ובסכנה.

ד. אכיפת חוק ענישת מינימום הקובע דרישות לעונש מינימלי בשורה של עבירות אלימות קשות.

ה. אכיפת החוק למניעת מכירת סכינים ונשק אחר לקטינים והחוק האוסר נשיאת סכין.

ו. יישום מלא ונמרץ יותר של חוק זכויות נפגעי עבירה שיישומו חלקי מדי ואיטי מדי.

45. החמרה בענישה. בצד חקיקה נחוצה חדשה ובצד הגברת האכיפה והיישום של חוקים קיימים, יש צורך בהחמרת הענישה ומיצוי נכון יותר של העונשים הקבועים בחוק, בעיקר בעבירות חמורות של פגיעה בגוף ובנפש ובמיוחד בפגיעות בילדים ובחסרי ישע. ביותר מדי מקרים כיום, יש פער גדול מדי בין הענישה הראויה והאפשרית לבין הענישה בפועל, החורגת עד לקיצוניות בקולתה. לענישה מחמירה יש גם חשיבות הצהרתית במסר שהיא מעבירה לציבור וגם חשיבות מעשית בהרחקת הפוגע מקורבנות בפועל ובפוטנציה. המאבק להחמרה בענישה צריך להיות מלווה גם במאבק לקיצור משמעותי בהליכים המשפטיים, המתמשכים כיום בצורה בלתי סבירה. מאבקים אלה יש לנהל בנתישות, אך גם בזהירות, מתוך תחושה של אחריות לחשיבות עצמאותה של מערכת המשפט.

46. **תגבור בתי המשפט לנוער.** בתי המשפט לנוער הם הכלי המשפטי העיקרי הן לטיפול, לשיקום ולענישה של ילדים ובני נוער עוברי חוק והן לטיפול ולפיקוח על ילדים במצוקה, ובהם גם ילדים קורבנות עבירה. חרף הגידול המשמעותי במספר התיקים שנפתחו בבתי המשפט לנוער, מזה שנים רבות שמספר השופטים בבתי המשפט לנוער לא השתנה והוא עומד על 12 שופטים בלבד. במצב הנוכחי, נוצר עומס עצום ו"צוואר בקבוק" בכל הקשור לבתי המשפט לנוער, דבר הפוגע ביעילות התגובה של מוסד חשוב זה. התמשכות ההליכים, יש בה כדי לפגוע גם בטיפול באלימות והיא מותירה בני נוער רבים ללא פתרון, על כל הסכנות המשתמעות מכך. יש לתגבר מיד מערכת חיונית זו ולהוסיף תקני שופטים, לשכות ואולמות משפט, תוך הפיכתה למערכת זמינה ויעילה יותר.

1. נספחים:

1. אלימות בקרב בני נוער- מגוון של נסיבות ומקורות

אישיות	משפחתיות	חברתיות	חינוכיות
1) הפרעות התנהגות	9) ילדים קרבנות	14) "שחיקת הבלמים"	20) ילדי עולים ללא השקעה
2) ADHD	10) ענישה גופנית	15) האינתיפאדה והפיגועים	21) שילוב ילדי חינוך מיוחד ללא סייעת
3) MBD (תינוק מנוער)	11) אלימות בין הורים (מחקרים מאיטליה וארה"ב)	16) עוני, מצוקה ופערים	22) אורח עוינת בבית הספר
4) תינוקות מכורים	12) מצוקות משפחתיות	17) השפעת התקשורת: <ul style="list-style-type: none"> - פרסומת - אינטרנט - משחקי מחשב - שיחות ארוטיות - סרטים - חדשות 	23) העדר גבולות
5) סמים ואלכוהול			
6) בעיות נפשיות	13) גירושין, אבטלה	18) מודלים של מבוגרים בחברה אלימה	24) העדר מסרים ברורים ומסרים כפולים
7) הפרעות ותסמונות שונות		19) קריסת המערכת הערכית אינדוידואליזציה (אני על חשבון האנחנו והאחר)	25) מודלים שליליים
8) תזונה			26) צפיפות, תנאים פיסיים וגורמי סביבה נוספים